

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.7.2024.331850>

СИМОНОВА Н. В.

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Аспірантка творчої аспірантури кафедри оперної підготовки та музичної режисури. Науковий консультант — О. В. Касьянова, кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри (Київ, Україна).

Simonova, Natalia. Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. Creative Postgraduate Student at the Department of Opera Training and Music Direction (Kyiv, Ukraine). Scientific advisor — Olena Kasianova, Candidate of Art Studies (PhD), Professor, Honored Artist of Ukraine, Professor at the Department (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4322-9510>

© Сімонова Н. В., 2024.

Simajan2011@gmail.com

РЕЖИСЕРСЬКЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ *OPERA-FARSA* «ШОВКОВА ДРАБИНА» ДЖОАКкіНО РОССІНІ ЯК КОМЕДІЇ ПОЛОЖЕНЬ

DIRECTOR'S REINTERPRETATION OF GIOACCHINO ROSSINI'S *OPERA-FARSA* “THE SILK LADDER” AS A COMEDY OF SITUATIONS

Opera-farsa «Шовкова драбина» («La scala di seta», 1812) Джоаккіно Россіні написана в період становлення його композиторського стилю. Це був час, коли переважна частина Європи зазнавала наполеонівської експансії. У протистоянні їй формувалась державна цілісність Італії. Прагнення свободи й рівноправності втілювались в ідейно-гуманістичних гаслах суспільного життя, відповідно до них зазнавали змін і герої італійського музичного театру.

Оперна традиція, персоніфікована в образах вуличної комедії *dell'arte*, набула несподіваного прочитання у творчості французьких драматургів, які зруйнували усталену ієрархію героїв-масок та їх взаємодію. У цьому переконують твори Карло Освальдо Гольдоні, у яких відносини «шістьох персонажів» (основних) не відповідають класичним кліше у виставах *dell'arte*, зокрема й славнозвісні пригоди Труффальдіно (він же Арлекіно) зі Смеральдіною. Водночас П'єр-Огюстен Карон де Бомарше рішуче відриває образи-маски від їхньої альма-матер, соціалізує їх, спонукає читача співчувати безрідному Фігаро та його коханій — служниці Сюзанні. Надалі новий тип благородної пані перетворюється на образ служниці (Смеральдіни, вона ж Коломбіна). Навпаки, другорядна героїня з характером шляхтянки з комедії *dell'arte* (Вікторії, Люсінди тощо) іноді постає в ролі служниці, суперниці, союзниці або просто кухні головної героїні. Письменники-просвітники перетворюють селян на господарів ситуацій, наділяючи їх надзвичайними властивостями й темпераментом. Це динамізує і поживляє основну ліричну лінію, відвертаючи увагу глядача від головної ідеї вуличної комедії: чистоту і взаємність почуттів захищає сама доля.

В італійській опері зберігається автентичність психологічних характеристик і взаємозв'язків в амплуа образів-масок. Однак герої дзані, які манерами й поведінкою в комедії *dell'arte* демонструють простоту й неосвіченість селян, лишаяться рушіями сюжету в кожній із цих театральних традицій. Насправді, ліричні образи комедії масок уособлюють людські чесноти, якими їх бачило пуританське європейське суспільство до буржуазної революції. Такими вони й постають у першоджерелі досліджуваного музичного твору — п'єсі французького драматурга Жана-Луї Брусса-Дефошере (Jean-Louis Brousse-Desfaucherets) «Таємний (секретний) шлюб» [Brousse-Desfaucherets, 1786].

На шляху до оперного твору Дж. Россіні «Шовкова драбина» образи зазнають ідейно-тематичної трансформації. У першому опрацюванні тексту п'єси для опери П'єра Гаво (Pierre Gaveaux) «Шовкова драбина» («L'échelle de soie», 1808) лібретист Ежен де Планар (Eugène de Planard) суттєво корегує провідні сюжетні амплуа, наближаючи їх до італійської традиційної комедії *dell'arte*. Він змінює імена усіх героїв і вирішує конфлікт, спираючись на недолугість служника Томи.

Остаточні перетворення персонажів відбуваються саме в перекладі італійською мовою для однойменної оперної постановки Дж. Россіні (1812) за мотивами того ж першоджерела. Лібретист Джузеппе Марія Фоппа (Giuseppe Maria Foppa) надає перевагу новому типу героїв, які проникли в італійську театральну традицію із Франції. Основний секстет персонажів-образів «Шовкової драбини» Дж. Россіні цілком відповідає культурно-просвітницьким вимогам часу, утверджуючи ідею переважання взаємних почуттів у подружніх стосунках.

У прем'єрних виставах ХІХ століття твір анонсований як *opera-farsa*, а в середині ХХ – на початку ХХІ століть як *opera-buffa*. Для втілення режисерської версії-інтерпретації авторки згадаємо дуалістичність жанрових особливостей «Шовкової драбини», які авторка статті розглянула більш детально [Сімонова, 2022]. Потребують уточнення ознаки *farsa* і *buffa*: *buffa* передбачає деталізацію сюжетно-пластичного викладу, тоді як *farsa* — неординарність положень, у які потрапляють герої. Сюжет твору містить випадкові й непередбачувані ситуації, у яких опиняються герої. Певне, саме ці обставини композитор Дж. Россіні й лібретист Дж. М. Фоппа охарактеризували як «фарсові». Отже, більш сучасне сценічне прочитання опери «Шовкова драбина» Дж. Россіні здійснюється в жанрі «комедії положень».

У процесі сценічного втілення творчого мистецького проєкту в Оперній студії Національної музичної академії

України імені П. І. Чайковського необхідно було дібрати засоби створення сценічної атмосфери музичної комедії: відповідність предметного оточення стильовому й кольоровому вирішенню костюмів, світлове оздоблення подій сюжету тощо. Гармонія всіх елементів — це концептуально-образна адекватність твору, головна підстава для утворення темпоритму саме комічної опери, а також необмежені можливості для вдалих акторських перевтілень. Так, усі персонажі-образи музичної комедії проживуть один день свого «вигаданого» життя в яскравій атмосфері світла, кольору й емоцій, яка стане реальністю для глядача і в якій народжується пластично-мізансценічний образ героїв. Їх ідентичність з особистими рисами й амплуа персонажів акцентує ознаки жанру.

В оперній виставі «Шовкова драбина» характеристики кожного персонажа створюються завдяки буфонно-фарсовим прочитанням кожного образу. Це посилює комічність змісту і загострює концепт «комедії положень». Тому наступний крок у жанрово-сценічному переосмисленні постановки — це корекція суголосності пластики рухів образів-героїв із темпоритмом вистави-опери. Головний фактор успішності процесу — відповідність внутрішньої інтонації голосів акторів-виконавців особливостям жанру.

Добре відомо, що реципієнт приходить до глядацької зали з власним світовідчуттям і сприйняттям, а після перегляду вистави переосмислює побачене. Тому театр — це насамперед система знаків і, певною мірою, умовностей, за допомогою яких автори-постановники «домовляються» із глядачем щодо правил існування актора-образу в запропонованій атмосфері сценічного простору. Автори-постановники «Шовкової драбини» Дж. Россіні здійснювали це, апелюючи до сучасних засобів сценічної та художньої виражальності, що поєднують традиційні й інноваційні прийоми різних видів мистецтв. Це дало змогу викристалізувати цілісний образ постановочно-сценічної версії.

Список використаної літератури

1. Касьянова О. В. Пластичне вирішення образу головної героїні в опері Ж. Бізе «Кармен». *Часопис Національної музичної академії імені П. І. Чайковського*. Київ, 2022, № 2 (51). С. 105–118.
2. Сімонова Н. В. Опера Джоаккіно Россіні «Шовкова драбина»: від автора до режисера. *Часопис Національної музичної академії імені П. І. Чайковського*. 2022. № 3–4 (56–57). С. 225–241.
3. Brousse-Desfaucherets J.-L. «Le Mariage secret» : comedie en trois actes, en vers. A Paris, chez la Veuve Duchesne, Libraire, rue Saint-Jacques. 1786. 56 p.
4. Planard M. «L'échelle de soie»: opera-comique, en un acte et en vers libres. Musique M. P. Gaveaux. Chez Mre Masson, Libraire, editeur de pieces de theatre et de musique, rue de l'Echelle № 10, 1808. 56 p.
5. Rossini G. «La Scala di seta»: farsa in un atto di Giuseppe Foppa. Arranger Dino Manichetti, copyright Lendic Niksa. Edizioni Musicali Otos Firenze, 1976. 258 p.